

Efektywność Inwestycji i Systemów Transportowych - Wykład

System popytu i podaży

dr inż. Rafał Kucharski¹

¹Katedra Systemów Transportowych
Politechnika Krakowska

Kraków, 2017

Wstęp

Popyt and Podaż

Wstęp

Popyt

chęć zakupu dobra bądź usługi o określonych cenach w danym miejscu i czasie

Podaż

ilość dóbr bądź usług oferowanych przez producenta do sprzedaży po określonej cenie, danym miejscu i czasie.

Popyt and Podaż

System transportowy

Zwyczajowo w systemie transportowym możemy wyodrębnić:

Podaż

+

Popyt

Plan

Wprowadzamy system Podaży i Popytu na przykładzie z życia

→

następnie pokazujemy analogię z systemem, transportowym.

Studium przypadku

Kazus głodnych studentów

Głodni studenci PK wyrażają **Popyt**, który może zaspokoić **Podaż** jedzenia w porze obiadowej.

Kazus głodnych studentów

Podaż

wszystkie podmioty
oferujące jedzenie

Kazus głodnych studentów

Podaż

wszystkie podmioty
oferujące jedzenie

Popyt

głodni studenci PK
chcący zasopoić głód
w trakcie 20 minutowej przerwy.

Kazus głodnych studentów

Podaż

wszystkie podmioty
oferujące jedzenie

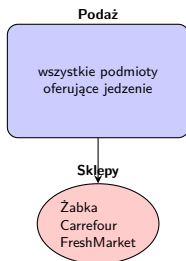
podział

Popyt

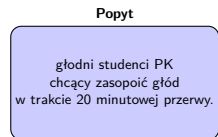
głodni studenci PK
chcący zasopoić głód
w trakcie 20 minutowej przerwy.

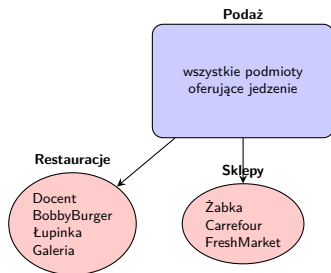
Kazus głodnych studentów

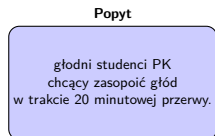
podział

Kazus głodnych studentów

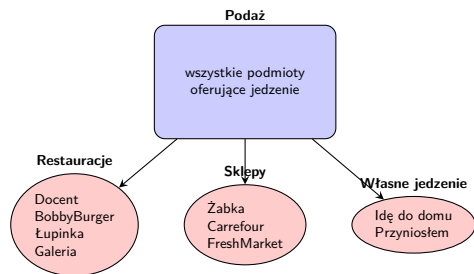

podział

Kazus głodnych studentów

podział

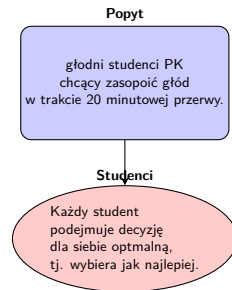
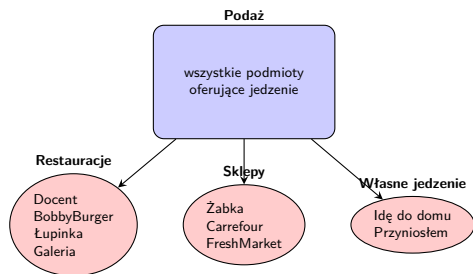
Popyt

głodni studenci PK
chcący zasopoić głód
w trakcie 20 minutowej przerwy.

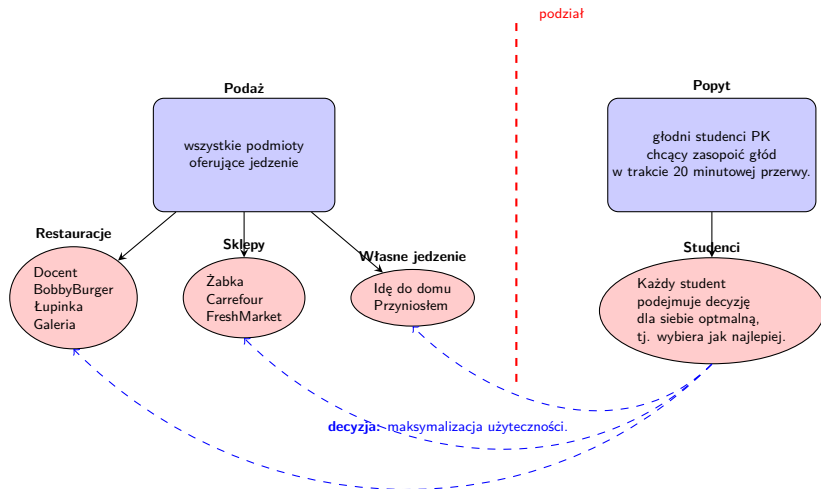

Kazus głodnych studentów

podział

Kazus głodnych studentów

Opcje, decyzje i użyteczność

Proces decyzyjny

Każdy student s spośród wszystkich studentów S podejmuje subiektywnie optymalną decyzję, t.j. wybiera opcję a ze zbioru dostępnych (**rozważanych**) opcji A dla której jego **odczuwalna** użyteczność U_a^s jest największa spośród wszystkich opcji:

$$\forall s \in S : s_a = \operatorname{argmax}_{a \in A} U_a^s$$

Użyteczność

Atrakcyjność (użyteczność) opcji (decyzji) dla danego studenta.

W rzeczywistości złożona i trudna do opisu i formalizacji.

W uproszczeniu może być wyrażana jako funkcja kryteriów dla danej opcji k_i oraz ich wag w_i przypisanych przez każdego studenta niezależnie:

$$U_a^s = \sum_{k_i \in K} w_i^s \cdot k_i$$

Opis opcji

Opisujemy każdą z opcji $a \in A$ poprzez przypisanie (oszacowanie) wartości dla każdego z istotnych kryteriów wyboru. Załóżmy, że kryteria istotne dla studentów w tej sytuacji to:

- cena,
- jakość,
- możliwość wybór ,
- czas dojścia
- czas oczekiwania na obsługę.

Ta lista może być poszerzona. Wartości kryteriów powinny być znormalizowane (dla możliwości porównania) im większa wartość kryterium, tym większa użyteczność.

Przykład przypisania wartości krytriom dla 3 wybranych opcji:

opcja	Żabka	Galeria	Expo
cena	1	0.3	0.5
jakość	0.3	0.7	0.7
różnorodność	0.3	0.9	0.6
odległość	0.3	0.1	0.9
czas oczekiwania	0.4	0.3	0.4

Wagi kryteriów, ich subiektywność i losowość.

Przypisanie wartości jest obiektywne, ale ich ważenie w wyborze, już nie. Studenci mogą różnić się podejściem do czasu, pieniądza, itp.

Przykład wag nadanych przez różnych studentów kryteriom:

w_i^s	a^1	b^2	losowy student ³	losowy zamożny student ⁴
cena	0.3	0.9	$N(0.5, 0.1)$	$N(0.3, 0.05)$
jakość	0.7	0.3	$N(0.5, 0.1)$	$N(0.7, 0.05)$
różnorodność	0.7	0.3	$N(0.5, 0.1)$	$N(0.7, 0.05)$
odległość	0.7	0.3	$N(0.5, 0.1)$	$N(0.7, 0.05)$
czas oczekiwania	0.8	0.1	$N(0.5, 0.1)$	$N(0.8, 0.1)$

Dwie ważne idee:

różnorodność studenci są różni i mają różne postawy.

losowość nie jesteśmy w stanie oszacować wag kryteriów dokładnie - są one traktowane jak zmienne losowe.

¹ dla tego studenta nie liczy się cena, ceni sobie bardziej jakość i czas.

² ten z kolei odwrotnie, liczy każdy grosz, nawet kosztem jakości.

³ nie wiemy kim on jest, więc wartości kryteriów są losowe (rozkład normalny)

⁴ również losowe wartości, ale jednak cena gra mniejszą rolę niż jakość.

Szacowanie Użyteczności

Możemy w sposób matematyczny wyrazić to jak każdy student szacuje użyteczność poprzez następującą formułę:

$$U_a^s = \sum_{k_i \in K} w_i^s \cdot k_i$$

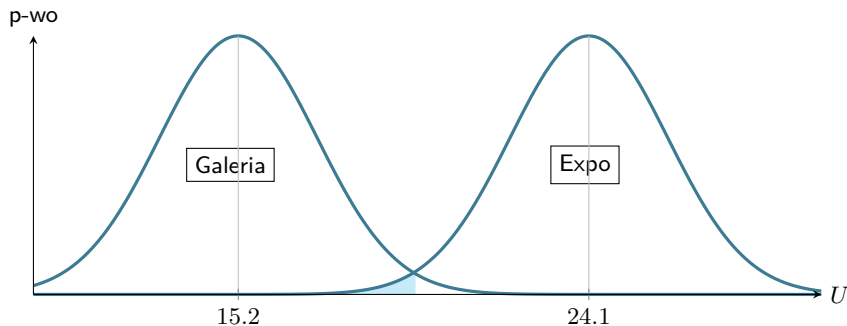
Szacowanie użyteczności 3 wybranych opcji przez studenta *a*:

opcja	Żabka	Galeria	Expo	w_i^s
cena	1	0.3	0.5	0.3
jakość	0.3	0.7	0.7	0.7
różnorodność	0.3	0.9	0.6	0.7
odległość	0.3	0.1	0.9	0.7
czas oczekiwania	0.4	0.3	0.4	0.8
Użyteczność	12.5	15.2	24.1	

'Expo' jest **opcją** z **maksymalną** użytecznością dla **tego studenta** - on najpewniej pójdzie na obiad od Expo.

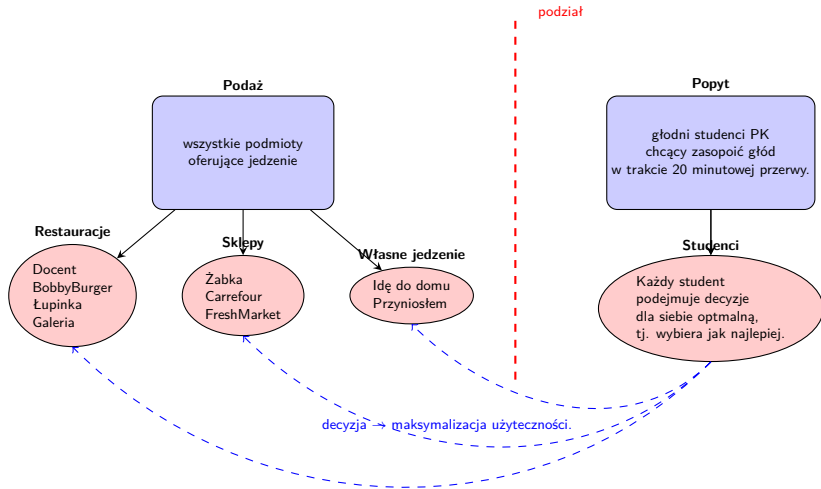

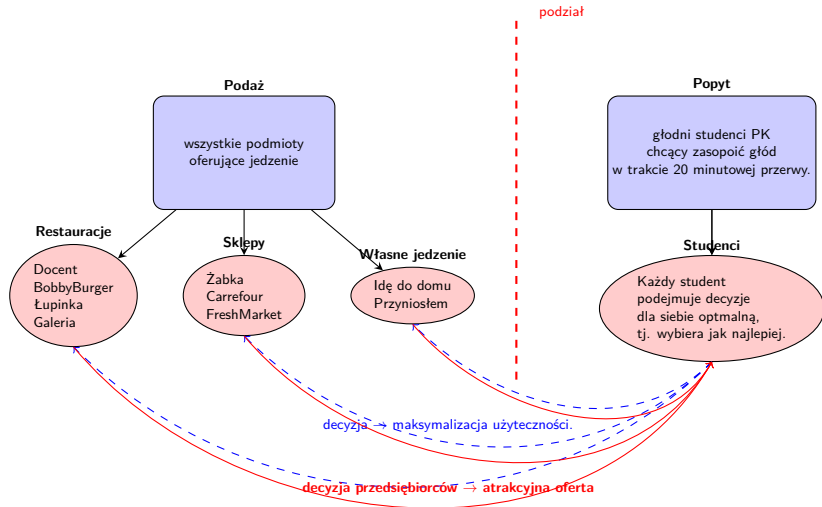
Losowość i zmienność użyteczności.

Decyzje przedsiębiorców (oferta)

Decyzje przedsiębiorców (oferentów)

Dostawca

Przygotowuje ofertę, t.j.

- określa cenę ,
- dba (albo nie) o różnorodność,
- dba (albo nie) o jakość, itp.

Jego celem jest przyciągnięcie jak największej liczby studentów maksymalizować do swojej oferty. Spójnie z poprzednimi formułami, możemy to wyrazić w ten sposób, że każdy dostawca przygotowuje ofertę która maksymalizuje liczbę studentów którzy ją wybiorą (przy pewnych warunkach granicznych - np. zysk):

$$k^a = \operatorname{argmax}_{s \in S} \left(U_a^s = \sum_{k_i^a \in K} w_i^s \cdot k_i \right)$$

Kryteria dla studentów i dla dostawców są w gruncie rzeczy podobne:

- Studenci szukają oferty która ma dla nich największą użyteczność,
- Dostawcy przygotowują ofertę tak, żeby była wybrana przez jak największą liczbę studentów.

Efektywność systemu

Całkowita użyteczność systemu

Total welfare

System jako całość możemy opisać poprzez sumę użyteczności wszystkich klientów:

$$W = \sum_{s \in S} U_{a^*}^s$$

, gdzie a^* to wybrana opcja przez studenta s , t.j. ta o największej użyteczności.

Usprawnienie systemu

Czy omawiany system usprawni otwarcie nowej restauracji "U Babci Maliny" nieopodal? Jeśli ktoś ze studentów wybierze to znaczy, że ma ona dla niego największą użyteczność, a więc W się zwiększy, usprawniając tym samym system.

Ograniczona pojemność (przepustowość)

W rzeczywistości pewne elementy formuły na użyteczność mogą być zmienne, np:

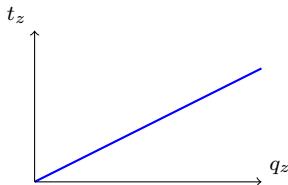
Czas oczekiwania

Jaki jest czas oczekiwania na jedzenie w Żabce?

$$t_z = f(q_z)$$

t_z czas oczekiwania w Żabce.

q_z liczba klientów (studentów) w Żabce.

czas oczekiwania jest rosnącą funkcją liczby studentów (liczby studentów dla których Żabka ma największą użyteczność.

Kazus głodnych studentów

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- 1 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;

Kazus głodnych studentów

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- 1 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 2 Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;

Kazus głodnych studentów

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- 1 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 2 Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;
- 3 Czas oczekiwania w Żabce: $t_z = f(q_z)$ jest funkcją liczby studentów wybierających Żabkę;

Kazus głodnych studentów

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- ❶ Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- ❷ Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;
- ❸ Czas oczekiwania w Żabce: $t_z = f(q_z)$ jest funkcją liczby studentów wybierających Żabkę;
- ❹ Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;

Kazus głodnych studentów

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- ❶ Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- ❷ Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;
- ❸ Czas oczekiwania w Żabce: $t_z = f(q_z)$ jest funkcją liczby studentów wybierających Żabkę;
- ❹ Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- ❺ ...

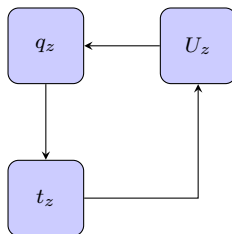

Kazus głodnych studentów

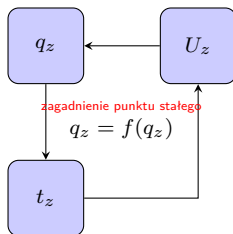
Ograniczona pojemność (przepustowość)

- 1 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 2 Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;
- 3 Czas oczekiwania w Żabce: $t_z = f(q_z)$ jest funkcją liczby studentów wybierających Żabkę;
- 4 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 5 ...

Ograniczona pojemność (przepustowość)

- 1 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 2 Użyteczność Żabki: $U_z = f(\dots, t_z)$ jest funkcją czasu oczekiwania w Żabce;
- 3 Czas oczekiwania w Żabce: $t_z = f(q_z)$ jest funkcją liczby studentów wybierających Żabkę;
- 4 Liczba studentów w Żabce: $q_z = f(U_z)$ jest funkcją jej Użyteczności;
- 5 ...

Zagadnienie punktu stałego⁵

$$q_z^n = f(q_z^{n-1})$$

- ❶ ilu Studentów wybierze dziś Żabkę (dzień n)?
- ❷ to zależy od tego jak zadowoleni byli ze swojej wczorajszej decyzji (dzień $n - 1$).
- ❸ w momencie gdy liczba studentów wybierających Żabkę dziś jest taka sama jak wczoraj, wówczas proces zbiegł do punktu stałego (ustaliblizował się - **equilibrium**).
- ❹ to również oznacza, że czas oczekiwania w Żabce jest dziś taki sam jak wczoraj, oraz: faktyczny czas oczekiwania jest taki sam, jak spodziewany.

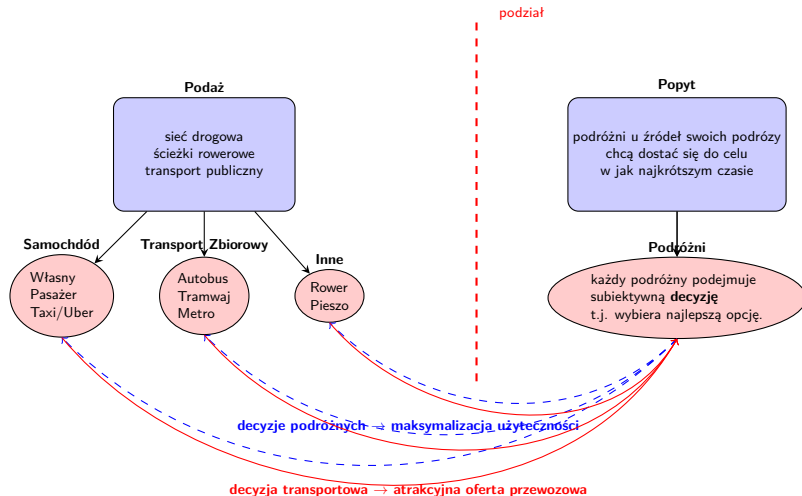
Koniec przykładu głodnych studentów

Przenieśmy to na system transportowy

Podaż i Popyt w inżynierii systemów transportowych

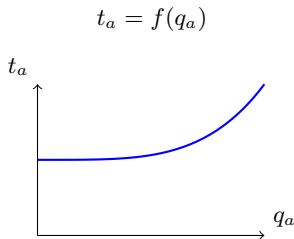
Zagadnienie punktu stałego w transporcie

Ograniczona przepustowość

Czas przejazdu jest zmienny i ściśle zależy od popytu.

Czas przejazdu

Ile czasu zajmie przejazd przez Aleje?

Czas przejazdu **nieliniowo** rośnie wraz ze wzrostem liczby pojazdów w Alejach.

Zagadnienie punktu stałego w transporcie

$$q_z^n = f(q_z^{n-1})$$

- ❶ ilu pasażerów wybierze dzisiaj przejazd samochodem przez Aleję (dzień n)?
- ❷ to zależy od tego jak zadowoleni byli ze swojej wczorajszej decyzji (dzień $n - 1$).
- ❸ jeśli liczba pojazdów w Alejach w kolejnych dniach jest stała, wówczas system jest ustabilizowany, w punkcie stałym **equilibrated**.
- ❹ oznacza to, że faktyczny czas przejazdu jest taki jak oczekiwany.

Podsumowanie

System transportowy jako system podaży i podróży.

- Popyt jest zaspokojony.
- Klienci systemu maksymalizują subiektywną użyteczność i podejmują racjonalne decyzje.
- Dostawcy oferują swoje usługi tak, by wybrało je jak najwięcej klientów.
- Jeśli efekty naszych decyzji wpływają na ich użyteczność, wówczas mamy do czynienia z zagadnieniem punktu stałego, rozwiązywanym iteracyjnie.
- System taki równoważy się (**equilibrium**) gdy każdy kolejny dzień jest taki jak poprzedni, a klienci nie zmieniają swoich decyzji.

System transportowy jako system podaży i podróży.

W transporcie:

- Popyt to potrzeba przemieszczenia ze źródła do celu q_{od} .
- Podaż to sieć drogowa, rowerowa, piesza, oraz oferta komunikacji zbiorowej.
- Decyzje dotyczą środka transportu, trasy, godziny rozpoczęcia podróży itp.
- Czas przejazdu przez sieć drogową, zatłoczenie w autobusie to funkcje decyzji podjętych przez innych użytkowników systemu.
- User Equilibrium to stan gdy żaden z użytkowników nie może podjąć lepszej decyzji (o większej użyteczności) a jego faktyczna użyteczność jest taka jak się spodziewał.

Dziękuję za uwagę

Rafał Kucharski, rkucharski(at)pk.edu.pl, ©2018

